

продукції (Дело №1/1731 за 1970г. Госарбитража при Одесском облисполкоме) / Л. С. Шамис // Научно-практический комментарий арбитражной практики. Вып.5. – М., 1972. – С. 129–136.

4. Баранник А., Котляров Є., Іващенко В. Правове і нормативно-методичне забезпечення операцій з давальницькою сировиною / А. Баранник, Є. Котляров, В. Іващенко // Економіка України. – 1996. – № 9. – С. 85–87.

5. Єдинак Т. С. Державне регулювання та контроль операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з державного управління : спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Т. С. Єдинак. – Запоріжжя, 2007. – 22 с.

6. Цивільний кодекс України: Науково-практичний коментар. У 2 ч. ; за заг. ред. Я. М. Шевченко. – К. : Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2004. – Ч.2. – 896 с.

7. Житний В. Є. Удосконалення аналізу операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічних відносинах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук : спец. 08.06.04. – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / В. Є. Житний. – Харків, 2001. – 19 с.

Надійшла 10.08.2011

УДК 336.227.8

Н. В. ХРОМ'ЯК, В. М. ЧУБАЙ
Національний університет «Львівська політехніка»

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ: ОСОБЛИВОСТІ ТА НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано закономірності функціонування та розвитку податкових систем у економічно розвинутих країнах світу, висвітлено їх недоліки та переваги, вплив на розвиток країни, діяльність суб'єктів господарювання та добробут громадян, а також наведено порівняльну характеристику податкової системи України з системами оподаткування провідних країн світу, запропоновано напрями використання в Україні зарубіжного досвіду створення ефективних податкових систем.

In the article are analyzed the patterns of functioning and development of the tax systems in the economic developed countries of the world, are reflected their failings and advantages, influence on development of country, activity of subjects of manage and welfare of citizens, and also are adduced the comparative description of the tax system of Ukraine and the systems of taxation of leading countries of the world.

Ключові слова: податкова система, податкові платежі, податкові ставки, податкові пільги, платники податків, євроінтеграція.

Постановка проблеми. Податкова система є визначальною складовою, що чинить вагомий вплив на економіку країни, зокрема на діяльність юридичних осіб і приватних підприємств. Вже десятиріччя питання про вдосконалення податкової системи викликає дискусії між представниками влади та суб'єктами господарювання. Особливо гострий характер цих суперечок зумовлений фінансовою нестабільністю підприємств, зменшенням сукупного попиту та податкових надходжень до бюджету, економічною кризою, яка суттєво вплинула на податкові платежі. Уже багато зроблено на шляху реформування податкової системи, але бажаних результатів не досягнуто. Після прийняття Податкового кодексу [1], який спричинив низку суперечок і дискусій, а також став ефективним інструментом для стягнення штрафів, ситуація для підприємств та підприємців значно погіршилась. Це все нашоує на необхідність ґрунтовного дослідження усіх аспектів впливу податкової системи на діяльність суб'єктів підприємницької діяльності та шляхів його оптимізації, виявляючи проблеми податкової системи України і пропонуючи способи їх усунення з врахуванням досвіду економічно розвинутих країн світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню податкових систем економічно розвинутих країн світу, а також порівнянню їх з системою оподаткування України присвячена незначна кількість наукових праць вітчизняних та іноземних вчених. Серед іноземних вчених варто виділити праці А. Афонсо, Р. Варсано, Р. Вебер, Д. Вілсон, У. Гейл Флет, Д. Даймонд, М. Деверо, С. Коліньон, К. Найкел, В. Оутс, Р. Перроті, Г. Табелліні, В. Танзі, Г. Таубер, М. Уайт. Вивчення проблематики реформування української податкової системи на основі досвіду економічно розвинутих країн займалися такі вітчизняні вчені: В. Андрущенко, З. Варналій, О. Василик, В. Геєць, В. Козаченко, П. Мельник, В. Нусінов, А. Соколовська, Н. Хорошаєв та інші.

Постановка завдання. В статті поставлено такі завдання: аналіз особливостей, переваг і недоліків податкових систем провідних країн світу; їх порівняння з чинною системою оподаткування України; визначення основних напрямів використання в Україні зарубіжного досвіду створення ефективних податкових систем.

Виклад основного матеріалу. Оскільки податкові системи різних країн формувалися під впливом різних економічних, політичних та соціальних умов, це пояснює їхню специфіку і, в свою чергу, зумовлює ту обставину, що в різних країнах ведеться постійний пошук взаємоузгоджених оптимальних рішень у сфері оподаткування. Адже основне протиріччя при формуванні податкових систем полягає в неузгодженості

потреб у податкових надходженнях із можливостями їхнього отримання [2]. Формування систем оподаткування в економічно розвинутих країнах відбувається в напрямку гармонізації податкових систем різних країн. Особливо це стосується європейських держав. Варто зазначити, що питома вага податкових платежів у загальній структурі ВВП країн європейського союзу значно вища, ніж у США чи Японії (рис.1).

Для того, щоб оцінити ефективність функціонування податкової системи з метою визначення її відповідності зазначеній меті, реалізації покладених на неї функцій і завдань, необхідно визначити основні критерії, на підставі яких здійснюватиметься така оцінка. Виділимо три базові критерії оцінки системи оподаткування: економічна ефективність, соціальна спрямованість та адміністративна зручність.

Критерій економічної ефективності є найважливішим у визначенні успішності функціонування системи оподаткування та розвитку ринкових відносин у країні. Наприклад, якщо інвестиції в промисловість обкладаються високими податками, то у суб'єкта господарювання зникає зацікавленість у розвитку промислового виробництва, тому він приймає інше рішення щодо вкладення своїх коштів.

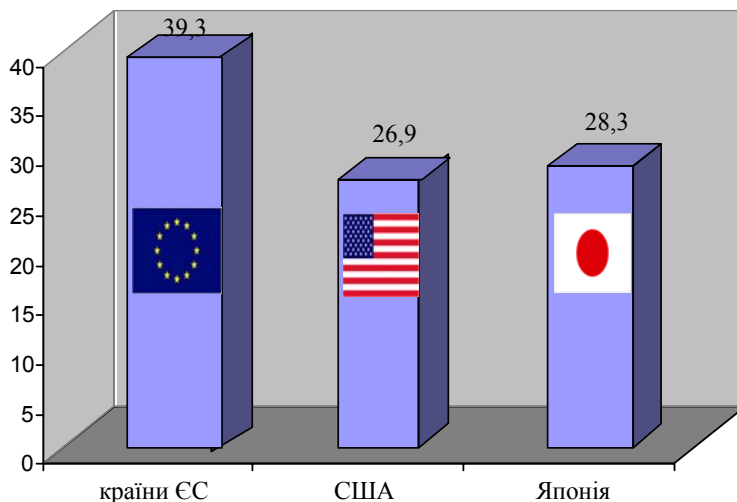

Рис. 1. Питома вага податків у структурі ВВП країн ЄС, США та Японії [3]

Аналіз податкової системи за критерієм економічної ефективності повинен включати, в першу чергу, з'ясування ступеня її відповідності загальному економічному стану країни (зокрема, відповідності показників розвитку національної економіки встановленим ставкам податків, їх структурі, базам оподаткування, відповідальності за порушення податкового законодавства тощо). Крім того, аналізується вплив податків на стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності. Також в процесі аналізу при встановленні податків і зборів, потрібно враховувати необхідність досягнення збалансованості державного бюджету. Проте критерій економічної ефективності не є універсальним, оскільки не враховує соціальні та політичні фактори.

Другим не менш важливим критерієм є соціальна спрямованість податкової системи, тобто соціально-економічна політика держав повинна спрямовуватися на вирішення існуючих в країнах соціальних проблем. Уряд повинен забезпечувати соціальну підтримку малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно доцільного неоподаткованого мінімуму доходів громадян, і застосовувати диференційоване оподаткування доходів громадян. Необхідно наголосити, що доходи громадян, які отримують високі або надвисокі доходи повинні оподатковуватися за прогресивною шкалою. Двохрівнева ставка податку з доходів фізичних осіб в Україні не відповідає принципу соціальної справедливості системи оподаткування і є прямим шляхом до збагачення тих громадян, які вміло приховують свої реальні доходи.

Третім критерієм оцінки системи оподаткування є адміністративна зручність, яка включає максимальне зниження витрат, пов'язаних зі сплатою податку, простоту стягнення, зрозумілість, практичність, організаційну простоту тощо. Перехід на подання електронної звітності значно спрощує роботу суб'єктів господарювання та призводить до значної економії часу. Працівники податкової служби повинні допомагати платникам податків щодо виконання їх обов'язків перед державою.

Оскільки кожна країна відрізняється одна від одної ставками податків (табл. 1), методами їх стягнення, термінами сплати тощо, проаналізуємо податкові системи деяких найбільш економічно розвинутих країн світу. Французька податкова система відома своїм податковим контролем. Розглядаючи податкову систему Франції в порівнянні з українською системою, можна сказати, що її переваги майже дзеркально проєктуються в область проблем національної податкової системи. Французька система оподаткування характеризується яскраво вираженими соціальними функціями, легкістю адміністрування

податків, розвинутим територіальним аспектом та відсутністю суперечливості податків та зборів. Але, враховуючи період часу, протягом якого розвивалися ці системи, можна відзначити, що податкова система України проходить етапи формування і вдосконалення достатньо інтенсивно [4]. Також важливою перевагою є можливість у власному розвитку використовувати досвід багатьох країн світу. Серед ризиків, які можна запозичити у французької податкової системи, в першу чергу можна назвати соціальну спрямованість, а також бажання зблизитися з податковими системами інших країн світу, про що свідчить велика кількість міжнародних податкових угод у Франції.

Таблиця 1

Ставки податку на додану вартість, податку на прибуток і податку з доходів фізичних осіб в європейських країнах [3]

Назва країни	Ставка податку на додану вартість, %		Ставка податку з доходів фізичних осіб, %		Ставка податку на прибуток, %	
	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.
Австрія	20,0	20,0	50,0	50,0	25,0	25,0
Бельгія	21,0	21,0	53,7	53,7	34,0	34,0
Болгарія	20,0	20,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Великобританія	15,0	17,5	40,0	50,0	28,0	28,0
Греція	19,0	23,0	40,0	45,0	25,0	24,0
Данія	25,0	25,0	59,0	51,5	25,0	25,0
Іспанія	16,0	18,0	43,0	43,0	30,0	30,0
Італія	20,0	20,0	45,2	45,2	31,4	31,4
Кіпр	15,0	15,0	30,0	30,0	10,0	10,0
Латвія	21,0	21,0	23,0	26,0	15,0	15,0
Литва	19,0	21,0	15,0	15,0	20,0	15,0
Люксембург	15,0	15,0	39,0	39,0	28,6	28,6
Мальта	18,0	18,0	35,0	35,0	35,0	35,0
Нідерланди	19,0	19,0	52,0	52,0	25,5	25,5
Німеччина	19,0	19,0	47,5	47,5	29,8	29,8
Польща	22,0	22,0	32,0	32,0	19,0	19,0
Румунія	19,0	19,0	16,0	16,0	16,0	16,0
Угорщина	25,0	25,0	40,0	40,6	21,3	20,6
Україна	20,0	20,0	15,0	15,0	25,0	25,0
Франція	19,6	19,6	45,8	45,8	34,4	34,4
Швеція	25,0	25,0	56,4	56,4	26,3	26,3

Важливою особливістю податкової системи Німеччини є практично рівні пропорції співвідношення прямого та непрямого оподаткування й ідентичні частки податків на соціальне страхування, що сплачують підприємці та наймані працівники у загальному обсязі фонду оплати праці [5]. Тобто, формування податкової політики відбувається на основі визначального принципу забезпечення активного розвитку економіки шляхом збалансування інтересів усіх учасників ринкових відносин [6, с. 299]. Податкова система Німеччини відповідає принципам федерального устрою, відповідно до якого кожна федеральна земля має свої податкові пріоритети, а в Україні податкова система відповідає принципам унітарного устрою, де місцеві органи майже не мають впливу на податкові відносини в державі [7]. Однак, навіть по суті ефективна податкова система Німеччини не відповідає реаліям фінансових потреб держави і теж потребує реформування. Надзвичайно велика кількість податкових законів і в Україні і в Німеччині унеможливує їх чіткість і прозорість.

Податки в Італії є основним джерелом надходжень до державного бюджету і складають понад 80% його дохідної частини. Однак, аналізуючи податкову систему Італії, варто відзначити, що кількість документів, які регламентують оподаткування в сучасній Італії, є завеликою. Італійці намагаються боротися з цим, вважаючи, що така ситуація має несприятливі наслідки для держави і часом не в змозі до кінця розібратися в численних правових нормах. На нашу думку, Україні, яка, на жаль, іде тим самим шляхом, варто серйозно замислитись над власним законодавством [8, с. 115].

Економічне зростання консервативної Великобританії пояснюється саме стабільністю податкової системи, а також продуманою політикою видатків бюджету, в тому числі й щодо фінансування розвитку державного сектора економіки [6, с. 299]. Оцінюючи британську систему податкової адміністрації, варто наголосити, що в ній скомбіновані апаратно-бюрократичні й громадські засади. Представники громадськості можуть брати активну участь у процесі оподаткування, до якого також залучені парламентські структури. У такій системі оподаткування платник не пасивний суб'єкт, а активний колега податкового органу [9]. Такий порядок є ознакою правової держави і громадянського суспільства, що заслуговує на повагу і наслідування.

Податкова політика Австрійської Республіки базується на підходах централізованої спрямованості, багаторівневості та складної організаційної системи. Більшість податків стягується до федерального бюджету, а місцеві податки займають незначне місце в загальних податкових платежах. У результаті дослідження ринку нерухомості країни можна зробити висновок, що сумарні витрати на купівлю об'єктів нерухомості перевищують витрати у будь-якій іншій європейській країні. Так само, як і вартість проживання у цій країні перевищує вартість у інших державах [10, с. 127–128].

Податкова система в Швейцарії має свої особливості, які відрізняють її від інших країн. Насамперед, це самостійність кантонів (територіальних одиниць) у відношенні до податків. Інша особливість – конкуренція серед кантонів, бо кожен з них самостійно визначає податкові ставки, діючі на його території. Якщо податкові ставки будуть збільшені, тоді відповідно кантон отримає більше грошових коштів, але з іншого боку, завдяки високим ставкам його населення може просто переїхати в більш "дешевий" кантон. Ось така конкуренція між податковими системами різних кантонів і є ефективним засобом зниження податкових ставок на території усєї Швейцарії [8, с. 122].

Основною особливістю шведської податкової системи є її соціальна спрямованість. Для будь-якої партії і політичного лідера є зрозумілим, що слід допомагати дітям за рахунок дорослих, хворим – за рахунок здорових, бідним – за рахунок багатих тощо. Система соціальних гарантій – складова серцевини суспільства загального добробуту – може існувати і розвиватися тільки за рахунок податків і ефективно функціонуючої системи за їх визначенням і збором. Згідно з опублікованим нещодавно дослідженням впливового експертного агентства США Швеція знаходиться на першому місці по зростанню продуктивності праці серед 12 найбільш розвинених країн Європи і світу [9].

Практика вирішення технічних проблем у дусі взаємоповаги держави і громадянина у Японії, безсумнівно, повинна привернути увагу і в Україні. Сила японської податкової системи не в суворості покарання, а в існуючій системі контролю за платниками, при якій практично не можливо ухилитися від сплати податків і заповнення податкових декларацій.

Висновки. Податкова система України схожа до існуючих податкових систем розвинутих країн світу, проте вона, на відміну від них, не є інструментом підвищення конкурентоспроможності держави, не сприяє економічному розвитку суб'єктів господарювання та перешкоджає розвитку України як соціально спрямованої держави. Для того, щоб адаптувати вітчизняне податкове законодавство до європейських норм, а також створити максимально сприятливі умови для розвитку бізнесу і підвищення добробуту громадян в Україні, необхідно, в першу чергу, мінімізувати витрати держави на утримання податкової системи. Досвід економічно розвинутих країн показує, що податковий тягар не повинен зменшувати економічну активність платника. Крім того, оподаткування не повинно бути перешкодою ні для внутрішньої раціональної організації виробництва, ні для його зовнішньої орієнтації на структуру попиту споживачів. Зниження ставки ПДВ до 16%, а також скорочення списку пільг щодо сплати цього податку сприятиме збільшенню обсягів реалізації за рахунок зниження цін, покращить кругообіг фінансових ресурсів, що є однією з найважливіших умов ефективного та стабільного функціонування податкової системи. Україна повинна укласти угоди про уникнення подвійного оподаткування зі всіма країнами-членами Євросоюзу. Такі бюджетоутворюючі податки як ПДВ, податок з доходів фізичних осіб та податок на прибуток повинні в Україні стягуватися за диференційованою шкалою, а не за фіксованою ставкою. Оскільки без диференціації ці податки втрачають свою регулятивну функцію. Варто зазначити, що процес оподаткування повинен сприяти реалізації політики зайнятості, впливати на розподіл доходів у напрямку забезпечення справедливості, а також створити бар'єр для використання тіньових схем сплати податків. Загальні тенденції оподаткування, які склалися в країнах ЄС, повинні стати орієнтиром для ефективною і швидкою адаптації податкових систем країн, які мають на меті вступити в Євросоюз, зокрема це стосується і України.

Література

1. Податковий кодекс України : закон України від 23.12.2010 № 2856-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua.
2. Волков Є. О. Сутність податкової оптимізації зовнішньоекономічних операцій [Електронний ресурс] / Волков Є. О. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-3/Volkov_308.htm.
3. Taxation trends in the European Union // European Commission. Taxation trends in the European Union [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/index_en.htm.
4. Майстренко О. Реформування податкової системи України як спосіб вирішення податкових колізій / О. Майстренко // Право України. – 2006. – № 2. – С. 23.
5. Никитин С. Социальные налоги: опыт Запада / С. Никитин, Л. Глазова, М. Степанова // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 5. – С. 12–19.
6. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні : [монографія] / А. І. Крисоватий. – Тернопіль : Карт-бланш, 2005. – 371 с.
7. Клименко О. В. Правові основи податкових систем України та Німеччини: порівняльно-правовий

аналіз : автореф. дис. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / О. В. Клименко ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 20 с.

8. Податкові системи зарубіжних країн / [за ред. М. Я. Азорова]. – К. : ВД "Калініютер прес", 2004. – 240 с.

9. Дані Державного комітету статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sta.gov.ua/control/uk>.

10. Литвиненко Я. В. Податкові системи зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Я. В. Литвиненко, І. Д. Якушик. – К. : МАУП, 2004. – 208 с.

Надійшла 12.08.2011

УДК 330.14: 658.15

О. С. КРАВЧЕНКО, Г. М. ІВАНОВА

Донецький національний університет економіки та торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

ОБОРОТНІ АКТИВИ: СУТНІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА МІСЦЕ В ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОМУ МЕХАНІЗМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

У статті розглядаються дефініції економічної сутності оборотних активів; здійснено їх узагальнення та надано авторське визначення; відокремлено основні суттєві ознаки категорій «оборотні активи», «оборотний капітал» і «оборотні кошти».

The article reviews the definitions of economic essence and generalization of current assets; the authors definitions are given; the essential features of the "current assets" main categories such as "working funds" and "working capital" are distinguished.

Ключові слова: оборотні активи, оборотний капітал, оборотні кошти.

Актуальність теми. Неодмінною умовою здійснення підприємством ефективної господарської діяльності є наявність оборотних активів, які разом з робочою силою є найважливішим елементом (чинником) виробництва. Недостатня забезпеченість підприємства оборотними активами паралізує його діяльність і приводить до погіршення фінансового положення.

Метою дослідження є короткий огляд трактувань вітчизняних і зарубіжних вчених щодо економічної сутності оборотних активів та відмінності їх від оборотного капіталу та оборотних коштів з метою розробки узагальнення визначення даної категорії.

Аналіз літературних джерел. На сучасному етапі розвитку економіки України питання управління оборотними активами є надзвичайно важливими у напрямку забезпечення достатнього рівня ліквідності, прибутковості вітчизняних підприємств, і тому розглядалися в багатьох наукових працях, зокрема в працях Колодяжної К. А., Барнгольц С. Б., Омелянович Л. А., Бланк І. О., Ямпольського М. М., Філімоненкова О. С., Римарчук А. М. та інших, але в літературних джерелах немає одностайності щодо визначення сутності поняття «оборотні активи».

Постановка завдання. Вивчення сучасної економічної літератури показало, що серед вітчизняних вчених економістів відсутній єдиний погляд щодо трактування таких категорій, як «оборотні кошти», «оборотний капітал» і «оборотні активи». До того ж дуже часто ці категорії помилково ототожнюють, що значно ускладнює подальше дослідження процесу управління оборотними активами. Виходячи з цього необхідним є вивчення теоретичного підґрунтя, з'ясування змісту та уточнення категорійного апарату.

Виклад основного матеріалу. Щодо визначення сутності категорії «оборотні кошти», то потрібно розпочати із зазначенням того, що у роки функціонування планової економічної системи категорія «оборотний капітал» не отримала подальшого розвитку із ідеологічних причин. Це було пов'язано з тим, що капітал розглядався як сукупність виробничих відносин капіталістичного (а не соціалістичного) способу виробництва, а відтак при розбудові у Радянському Союзі застосування терміну «капітал» стало вкрай неприйнятним явищем. Натомість у цей час отримала значний розвиток отримала категорія «оборотні кошти», яка за своїм змістом ототожнювалась з оборотним капіталом (тобто в назві економічної категорії «оборотний капітал» категорія «капітал» була замінена на «кошти») [1, с. 78].

На момент заснування підприємства капіталу в його власників має вистачити не лише для інвестування в об'єкти основних засобів. Частина капіталу має лишитися на банківському рахунку для здійснення поточних платежів (особливо у випадку, коли виробничий цикл є досить тривалим), решта ж інвестується у створення необхідних для ведення виробничого процесу запасів сировини, матеріалів, палива, тощо. Кошти, авансовані в предмети праці, разом із залишками грошей на банківському рахунку, становлять на момент створення підприємства його оборотні кошти, тобто вони є складовою оборотних активів.

Аналізуючи існуючі в економічній літературі трактування категорії «оборотні активи» (табл. 1.1), можна відмітити, що більшість авторів в характеристиці оборотних активів акцентують увагу на матеріально-речовий складовий активів підприємства, обслуговуванні поточного господарського процесу,